Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Helle Melander

På en gård i marsken

foto Andreas Fischer-Hansen

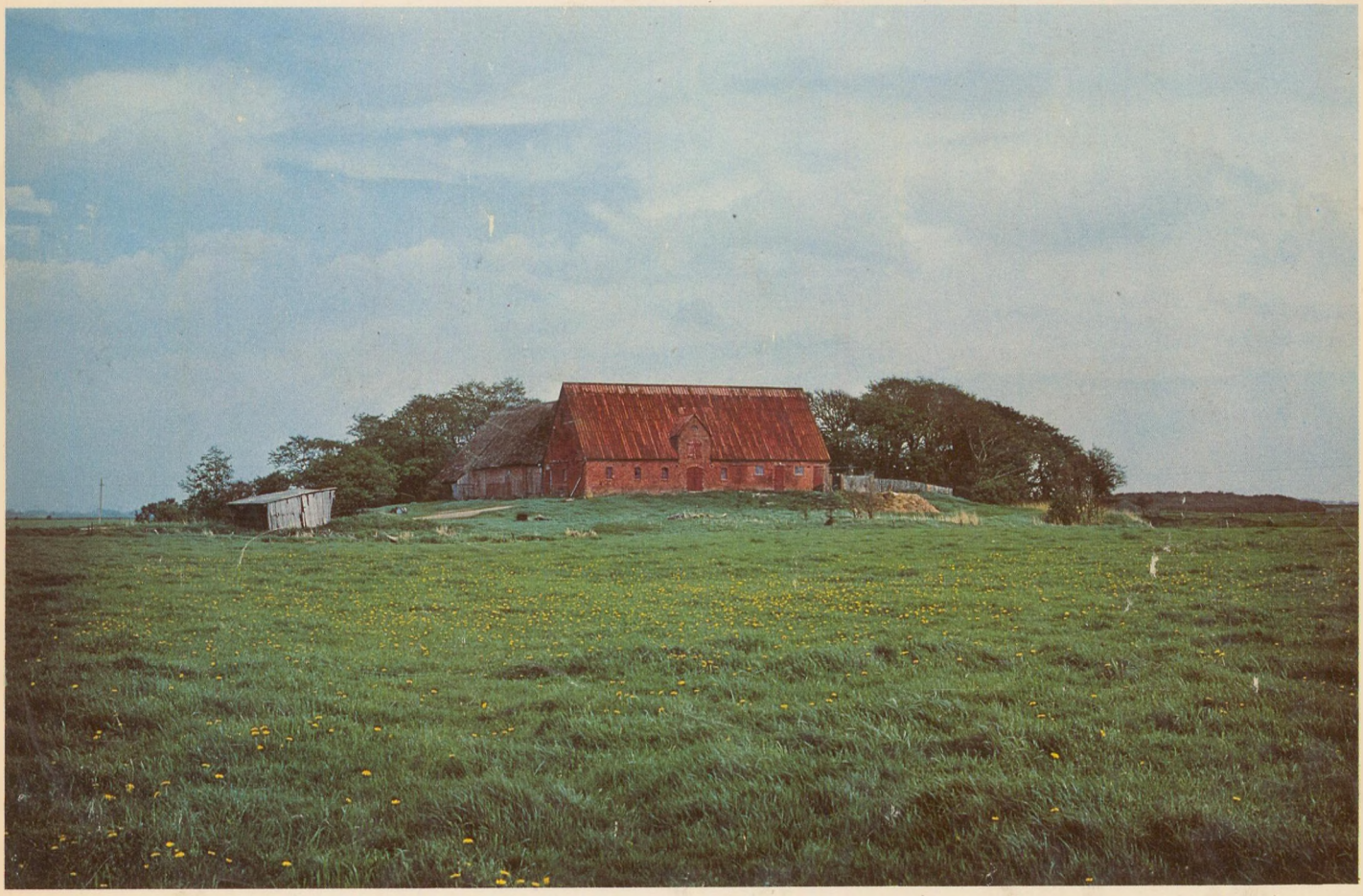

mallings

PÅ EN GÅRD I MARSKEN

Til Katrine og Christian

Helle Melander

På en gård i marsken

foto Andreas Fischer-Hansen

mallings

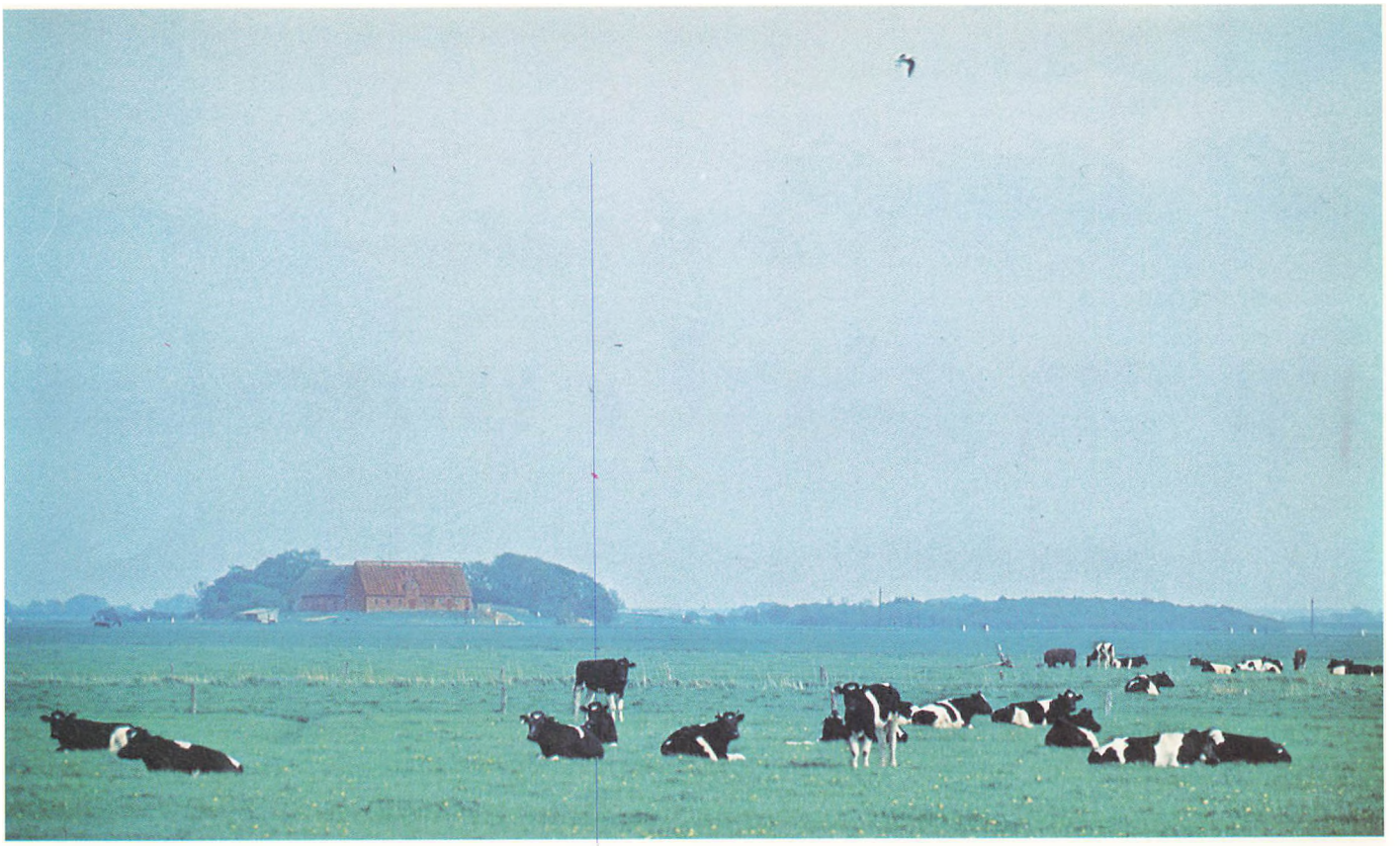

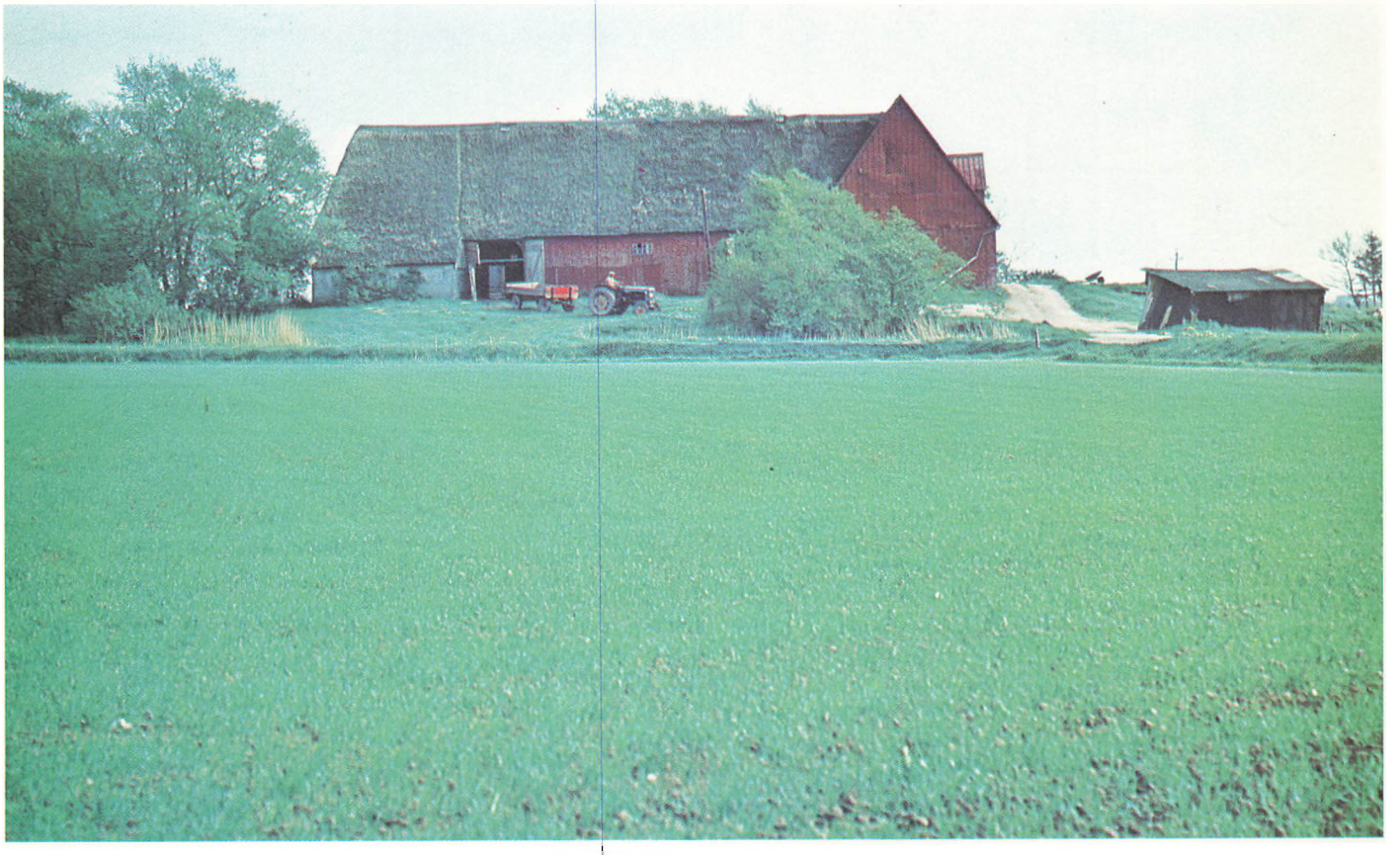

I den vestlige del af Sønderjylland, mellem Rudbøl og Møgeltønder, ligger Sødamgård.

Sødamgård er bygget i 1650. Den er bygget på en kunstig forhøjning. Det kaldes et værft.

Alle de gamle gårde, der ligger i det flade land, der kaldes marsken, er bygget på værfter. Det var man nødt til, fordi Vadehavet oversvømmede marsken, når der var højvande og vestenstorm.

For over 400 år siden byggede man de første diger, en slags volde, som skulle beskytte marsken mod havet. Alligevel er det sket, at havet, under voldsomme storme, er trængt over eller igennem digerne.

Katrine og Christian Nissen bor på Sødamgård. Sødamgård hører under godset Schackenborg ved Møgeltønder, og Katrine og Christian har forpagtet gården. D.v.s., at de hvert år betaler en afgift, forpagtningsafgift, for at bo der og for at dyrke den jord, der hører til.

Katrine og Christian overtog Sødamgård, da de giftede sig for 46 år siden. Dengang hørte der meget jord til gården, men godset har nu overtaget en del af jorden, så Katrine og Christian, der nu er 71 og 75 år, kan tage det lidt mere med ro.

Alligevel har de nok at gøre i det daglige. Foruden arbejdet i huset og i marken er der høns og svin, der skal passes.

Svinene bliver solgt til slagteriet, men et par gange om året kommer slagteren og hans medhjælper og slagter et svin til Katrine og Christian selv.

Slagteren bedøver svinet med et slag for panden, inden det bliver slagtet ved at få en kniv i halsen. Når blodet er løbet ud, bliver svinet lagt i et kar med kogende vand. Så er det lettere at skrabe svinebørsterne af.

Når svinet er skrabet rent, bliver det hængt op på en stige. Det bliver savet igennem, så indvoldene kan tages ud, og efter at det er skyllet rent, skal det hænge ude til næste dag, så kødet kan nå at blive helt koldt, før det skal skæres ud.

Slagtningen foregår på gårdspladsen. Den er meget lille, fordi der ikke er så meget plads på et værft.

Næste dag bliver kødet skåret ud. Der er både flæskesteg, koteletter, mørbrad og skinke. Skinken bliver røget hos slagteren.

I loftet i bryggerset, hvor Katrine skærer kød ud, er der meget tykke bjælker.

De hviler på kraftige stolper, der er gravet dybt ned i værftet.

Det kunne ske under en stormflod, at vandet steg så højt, at gårdens mure blev skyllet bort.

Så kunne mennesker og dyr være i sikkerhed på loftet, fordi det blev båret af stolperne, som godt kunne modstå vandets pres.

Noget af kødet og flæsket bliver hakket og brugt til medisterpølse.

Tarmen fra svinet bliver renset og blæst op, så den er lettere at sætte på kødmaskinen, og så propper Katrine det hakkede kød, som nu er blandet med krydderier, ned i tragten. Når hun drejer på håndtaget, bliver kødet presset ud i tarmen.

Christian tager imod. Indimellem dypper han tarmene i lunkent vand, for at de skal blive ved med at være bløde. Hvis de bliver kolde, bliver de stive, og så er det ikke nemt, at få presset kødet ud i dem.

Til sidst bliver det hele lagt i dybfryseren, og så er der mad til et godt stykke tid, både til Katrine og Christian selv og til alle de gæster, der kommer og besøger dem.

Sødamgård ligger tæt ved grænsen til Tyskland. Syd for grænsen er der også marsk, så hvis man ikke ved, at der er en grænse, kan det være svært at se.

Grænsen er kun et pigtrådshegn, og mændene på billedet står på hver sin side af grænsen og snakker sammen.

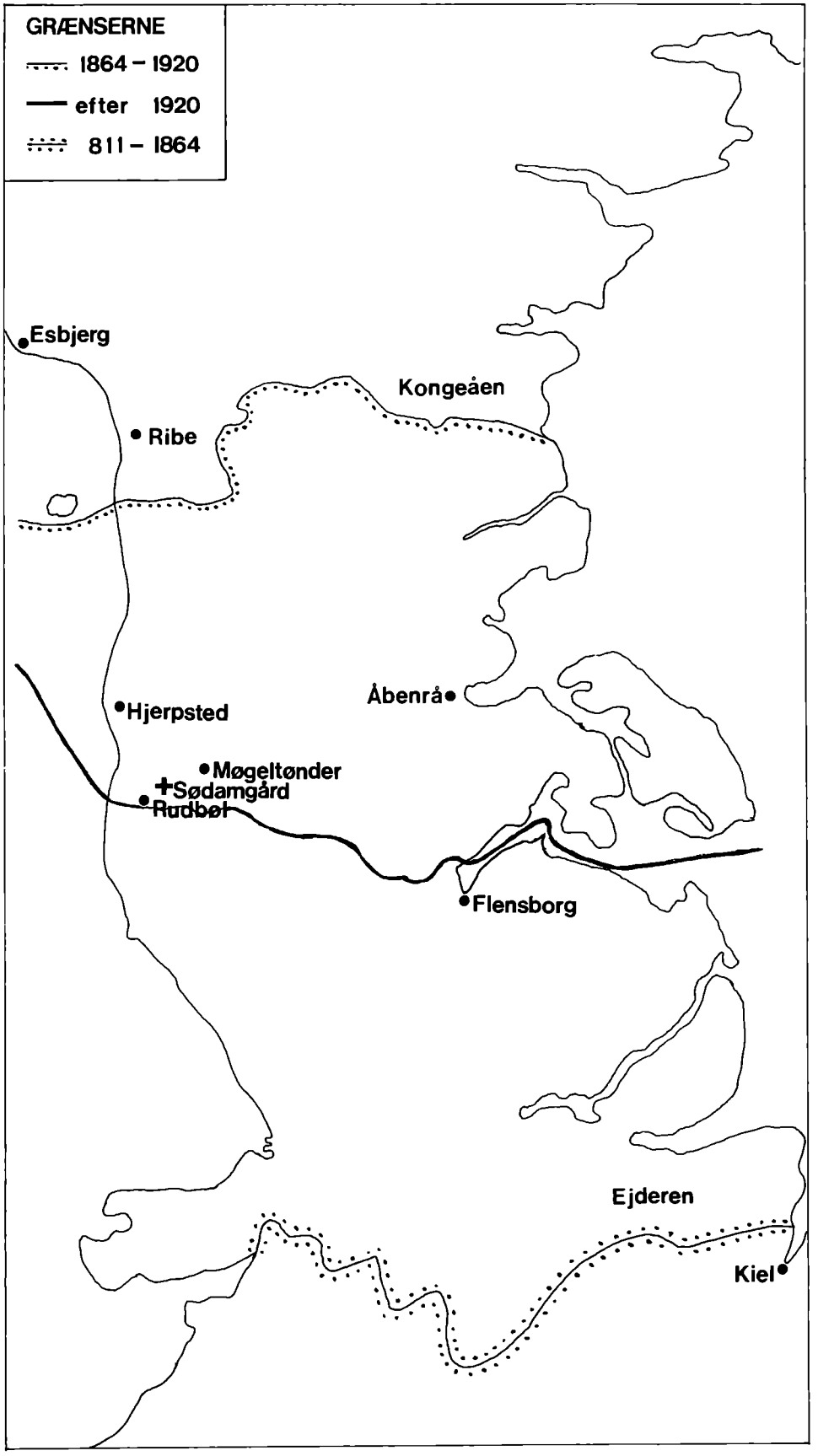

Landet syd for grænsen ned til Ejderfloden har fra gammel tid hørt med til Danmark, men i 1864 erobrede tyskerne både det og resten af Sønderjylland helt op til Kongeåen.

Så hørte Sønderjylland til Tyskland, og folk måtte finde sig i, at de nu var under tysk styre, i stedet for dansk. Det var svært for mange.

De blev ved med at føle sig som danske. De talte dansk sammen, og selvom deres børn måtte gå i tysk skole, sørgede de for, at de fik lært dansk hjemme, fordi de håbede, at landet engang ville komme til at høre til Danmark igen.

Både Katrine og Christian voksede op på egnen, mens landet var under tysk styre.

Tværsnit af tegningen nedenunder.

Tegning af marsken inden den blev afvandet.

Katrine boede i Møgeltønder, der ligger midt i marsken, og Christian boede i Hjerpsted, der ligger næsten ude ved Vadehavet.

Begge deres familier var danske, så de talte dansk hjemme, men skolen var tysk, og der måtte de kun tale tysk.

Møgeltønder

Hjerpsted

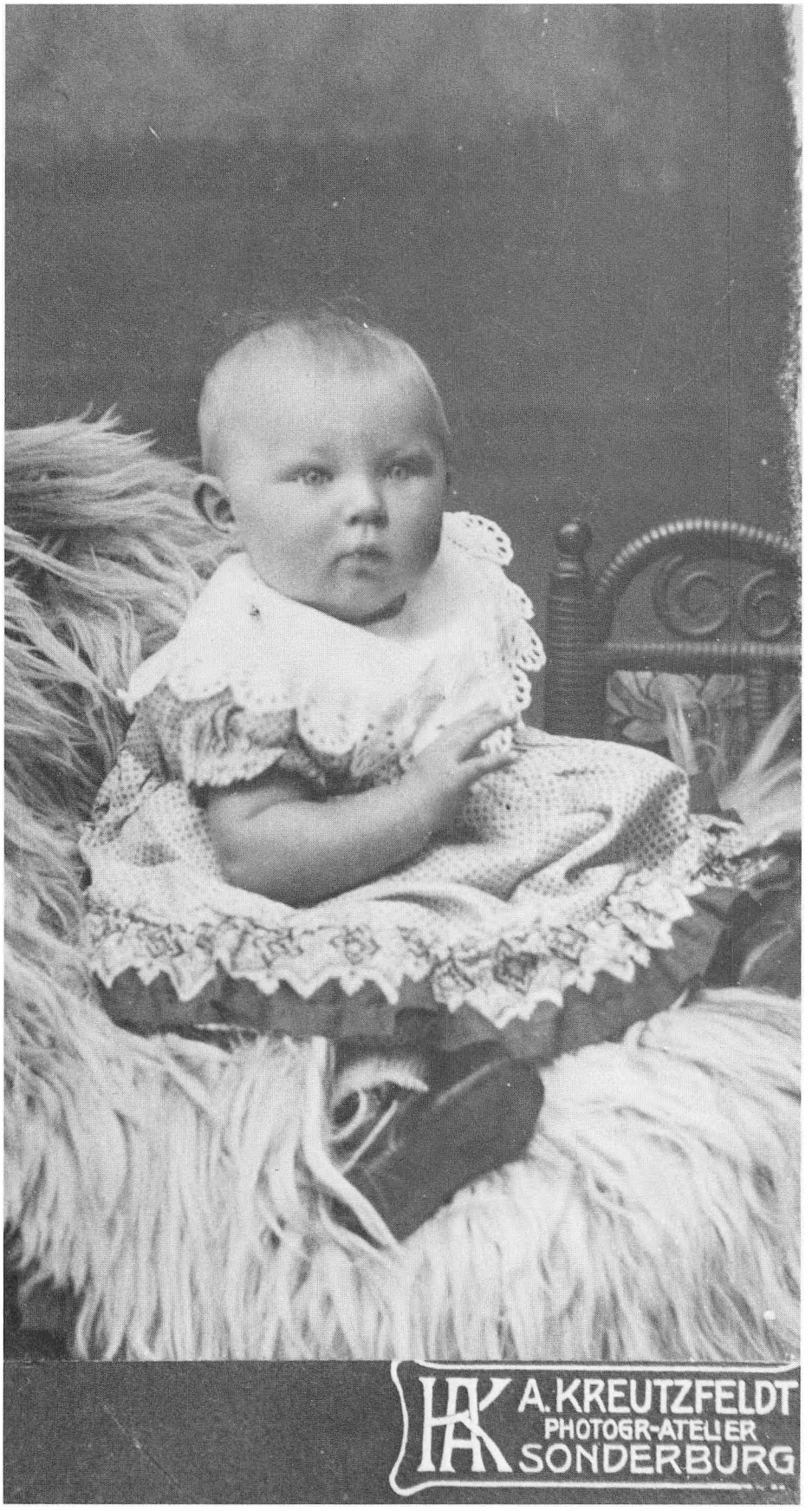

Da Katrine blev født, boede hendes familie et andet sted i Sønderjylland, men da hun var fire år, flyttede de til Møgeltønder, hvor bedsteforældrene boede. Her byggede de en forretning.

I forretningen havde de mange forskellige ting, både mel, gryn, sukker og hvad man ellers skulle bruge i husholdningen, men også koste, træsko, kul og foderstoffer.

I forretningen på billedet ser der ud næsten som i Katrines fars forretning.

Da Katrine var barn, stod marsken under vand en stor del af året, som regel fra november til april.

Da gik Vidåen over sine bredder og oversvømmede marsken, og gårdene på værfterne ragede op over vandet som små øer.

Så måtte man sejle, når man skulle rundt til hinanden eller ind til Møgeltønder for at handle. Folk, der boede i og omkring marsken, var vant til at sejle, og en stor del af dem levede af bådfart og fiskeri.

Om sommeren sejlede man på Vidåen og på kanalerne. Der var gravet kanaler for at sikre sejladsen året rundt, fordi vejene var dårlige på grund af vinteroversvømmelserne.

Katrine gik i skole med børnene fra marsken.

Når der var oversvømmelse, blev børnene sejlet til skole af Niels Fællesværft. Han blev kaldt sådan, fordi hans gård lå på samme værft som en anden gård. De havde fælles værft. Her er han fotograferet hjemme i sin stue sammen med sin kone.

Det kunne være en streng tur til skole. Det var koldt at sidde i en lille, åben båd, når det blæste og regnede, og det kunne godt tage lang tid, når de skulle rundt til de forskellige gårde og hente børn.

Efter sådan en tur, måtte børnene ind til lærerens kone og få tørt tøj på. Regntøj havde man ikke, og sad man i skolen hele dagen med vådt tøj, kunne man få lungebetændelse.

Om vinteren var skolevejen ikke noget problem, så kunne børnene gå eller løbe på skøjter over isen. Men i de perioder, hvor isen ikke kunne bære eller vandet ikke var dybt nok til, at de kunne sejle, måtte de blive hjemme.

I 1914, da Katrine var otte år, brød første verdenskrig ud, og unge mænd i Tyskland blev indkaldt til soldatertjeneste.

Da krigen havde varet i to år, blev også Katrines far indkaldt. Han kunne som dansksindet ikke tænke sig, at komme i krig som tysk soldat, og besluttede, som mange andre dansksindede, at flygte over grænsen til Danmark.

Det var en svær beslutning at tage. Både fordi det var farligt at flygte, man kunne blive fanget på vej over grænsen og straffet meget hårdt, og fordi han måtte skilles fra sin kone og sine børn, uden at vide, hvornår man fik dem at se igen.

Lige inden han flygtede, blev dette billede taget hos fotografen.

Da vidste både Katrines mor og far, at faderen ville flygte. Børnene havde ikke fået noget at vide, de kunne måske komme til at snakke over sig.

Så flygtede Katrines far, og moderen var alene om at passe børnene og forretningen.

Der var ikke mange varer at sælge. På grund af krigen var der mangel på næsten alt.

Ind imellem kom der brev fra faderen. Han skrev aldrig sit eget navn under brevene, han skrev Sigrid Hansen.

Tyskerne åbnede alle breve, der kom fra Danmark, inden de blev afleveret til dem, de var sendt til, så hvis faderen brugte sit eget navn, kunne de finde ud af hvor han var, og måske kræve, at han blev sendt tilbage til Tyskland. Når man flygtede fra soldatertjenesten, blev man regnet for landsforrædder.

Da han havde været væk i næsten to år, skrev han: Jeg er blevet forlovet og skal giftes til sommer. Det var et tegn til Katrines mor, og det betød, at hun skulle prøve at flygte til Danmark med børnene, for nu havde han arbejde og et sted, de kunne bo.

Så var det moderens og børnenes tur til at flygte.

Katrines mor havde, før hun blev gift, tjent hos en gårdejer, der boede tæt ved grænsen. Han havde hjulpet mange dansksindede med at flygte til Danmark, og han hjalp også Katrines mor.

Gårdejeren kendte en soldat, der holdt vagt ved grænsen. Sådan en soldat kaldtes en grænsegendarm, og grænsegendarmen lovede at lade som om han ikke så Katrines mor og børnene, når de løb over grænsen. Til gengæld skulle han have 100 mark og noget mad.

Det var han godt tilfreds med, for som grænsegendarm havde han ikke meget i løn, og maden havde han brug for til sin familie. De sultede, som de fleste andre i Tyskland under krigen.

En aften fulgte gårdejeren Katrine og hendes mor og lillebror gennem en lille skov hen mod grænsen. De gik helt stille i mørket, for ingen måtte opdage deres flugt. De var meget bange.

I udkanten af skoven ventede de til gendarmen var et godt stykke væk på sin runde. Da han vendte ryggen til, løb de så hurtigt de kunne over grænsen, – og så var de i Danmark.

Den gårdejer, der havde hjulpet dem, havde også fortalt dem om nogle mennesker, der boede i nærheden. De havde hjulpet andre flygtninge, og der fik Katrines mor lov til at sove med sine børn. Næste dag tog de videre til Asnæs på Sjælland, hvor faderen var blevet uddeler i Brugsen.

Kort efter deres ankomst var det pinse, og familien kunne hejse det danske flag. Det var en stor dag, for i Tyskland måtte de ikke flage med det danske flag.

Christians far havde en gård i Hjerpsted.

Hjerpsted ligger højt i forhold til marsken. Fra byen skråner markerne ned mod Vesterhavet.

Christians far var først gift med Christians mors søster. Da hun fødte deres første barn, døde hun. Det skete ofte dengang, at kvinder døde i barselsseng.

Så kom Christians mor i huset hos enkemanden, for at passe barnet og føre hus for ham.

Da hun havde været der et års tid, giftede de sig, og i 1904 blev Christian født.

På det ene billede sidder Christian med sin storesøster og to mindre søskende.

På det andet er Christians far og mor fotograferet på en udflugt sammen med nogen fra deres familie. Faderen sidder yderst til højre, moderen sidder foran med hatten på skødet, og bagved hende lige i midten sidder en onkel.

Fam. M. Hansen
RÖM.

Den onkel var lærer i skolen i Hjerpsted, og han var tysksindet, selv om resten af familien var dansksindet.

Her er han sammen med børnene i skolen. Det er ikke alle, der kom med på billedet. De, der ikke havde fint tøj, fordi deres familie var fattige, fik ikke lov til at blive fotograferet.

Der var 78 børn i skolen, og Christians onkel var den eneste lærer. Han var meget streng og slog tit børnene med spanskrøret.

Det er Christian, der sidder lige til venstre for tavlen.

Om foråret gik Christian mange gange med sine kammerater ud for at samle mågeæg på en lille ø, Jordsand, der ligger ca. 5 km fra kysten.

På øen var der en stor mågekoloni.

Der er tidevand i Vadehavet. Børnene kunne godt nå ud til øen og tilbage igen, mens der var lavvande, men de skulle passe på tiden, for hvis de blev overraskede af højvandet på hjemvejen, var det ikke sikkert, at de kunne nå land.

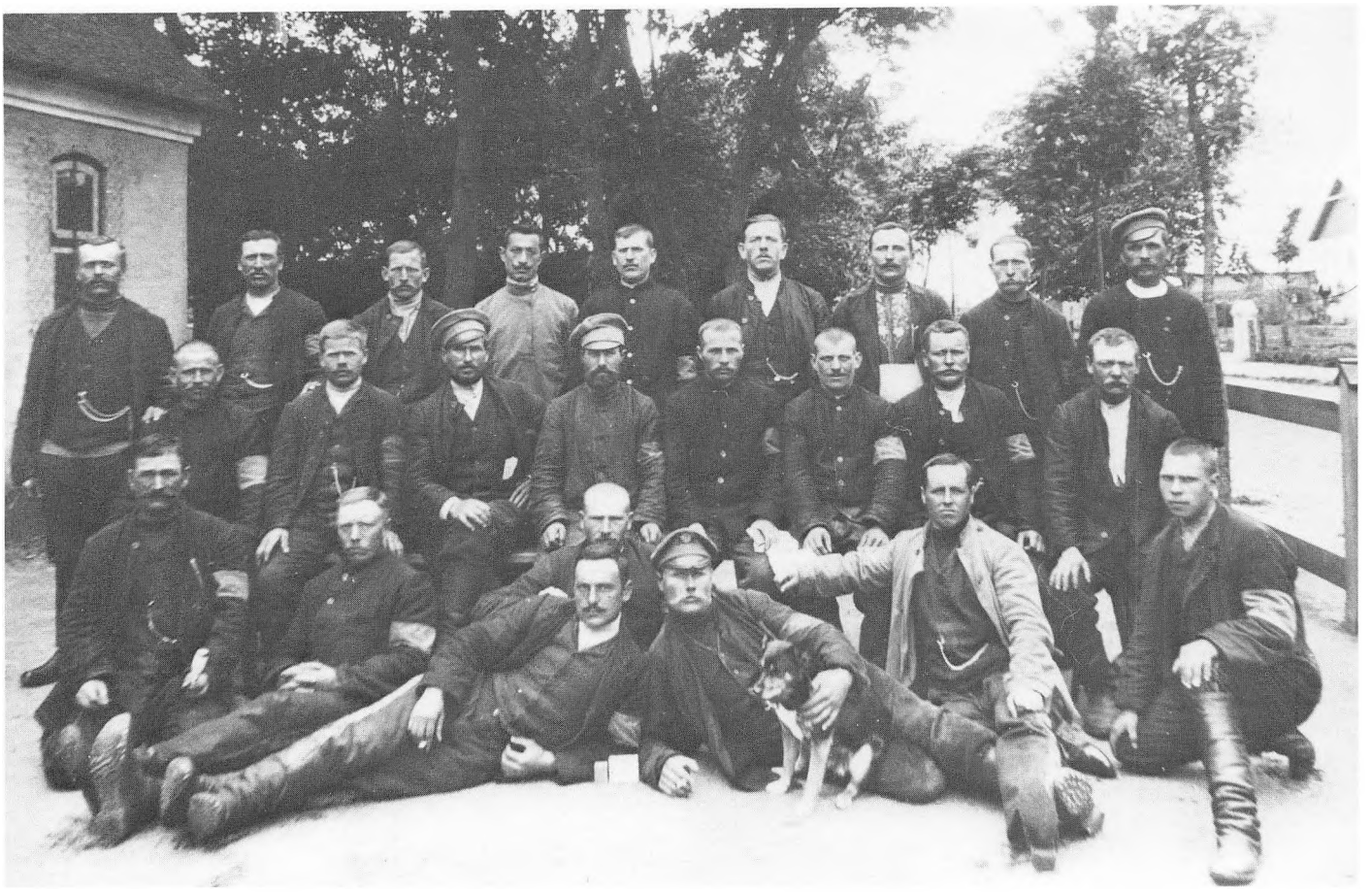

Under krigen blev Christians far, ligesom Katrines far, indkaldt til tysk soldatertjeneste.

Da var Christian tolv år, og der var otte børn i familien.

Med ansvaret for så stor en familie, kunne Christians far ikke flygte til Danmark, for at undgå at blive tysk soldat.

Hvis han flygtede var han landsforrædder, og så ville hans kone og børn ikke få nogen hjælp fra tysk side, mens han var væk.

Han blev soldat, og blev sendt til østfronten, hvor tyskerne førte krig mod Rusland.

Da de fleste mænd var i krig, kunne Christians mor ikke få nogen karle til at hjælpe sig på gården. Derfor blev Christian fritaget for at gå i skole, så han kunne hjælpe til derhjemme.

Desuden fik de to russiske krigsfanger til hjælp. De fanger, der blev taget ved fronten i Rusland, blev sendt til Tyskland, hvor de blev sat til forskelligt arbejde.

Mange blev brugt til vejarbejde. Andre blev, som de to hos Christians mor, sat til at arbejde på de gårde, hvor mændene var sendt til fronten. Fangerne boede som regel samlet, i nærheden af det sted, hvor de arbejdede.

De blev bevogtet af et vagtmandskab.

De to hos Christians mor fik lov til at bo på gården, men de blev hver aften låst inde i et værelse med tremmer for vinduet og slå for døren. Alligevel lykkedes det den ene at flygte to gange. Han længtes efter Rusland og sin familie.

Begge gange blev han fanget igen. Christians mor sørgede for, at han kom tilbage til dem, selv om han ellers som straf skulle være flyttet et andet sted hen.

Under krigen var der mangel på fødevarer.

De, der havde en gård, skulle aflevere næsten alt, både korn, æg, mælk, smør og dyr til slagtning.

Det skulle altsammen sendes til fronten og bruges til mad til soldaterne.

Det var forbudt at slagte selv, men man gjorde det alligevel. Så var det som regel et får, man slagtede. Får skriger ikke så højt som svin, og slagtningen skulle foregå så stille som muligt, for at naboerne ikke skulle opdage, hvad der foregik.

Da man næsten intet mel havde, fandt man ud af, at lave mel af tang. Der blev bygget en stor tangmelsfabrik i nærheden af Hjerpsted.

Så spiste man brød bagt på tangmel, og som pålæg brugte man tælle, det hårde fårefedt som man ellers brugte til at lave lys af.

Det smagte ikke godt, men man måtte klare sig, med det man kunne få.

Man måtte også spare på petroleum til lamperne, så hver aften blev der holdt mørkning.

Christians mor lagde tørv på den store kakkelovn og lod kakkelovnslågen stå åben. Så lå alle børnene på gulvet og så ind i ilden, mens moderen fortalte historier. Til sidst sang de allesammen, og så gik voksne og børn i seng samtidig.

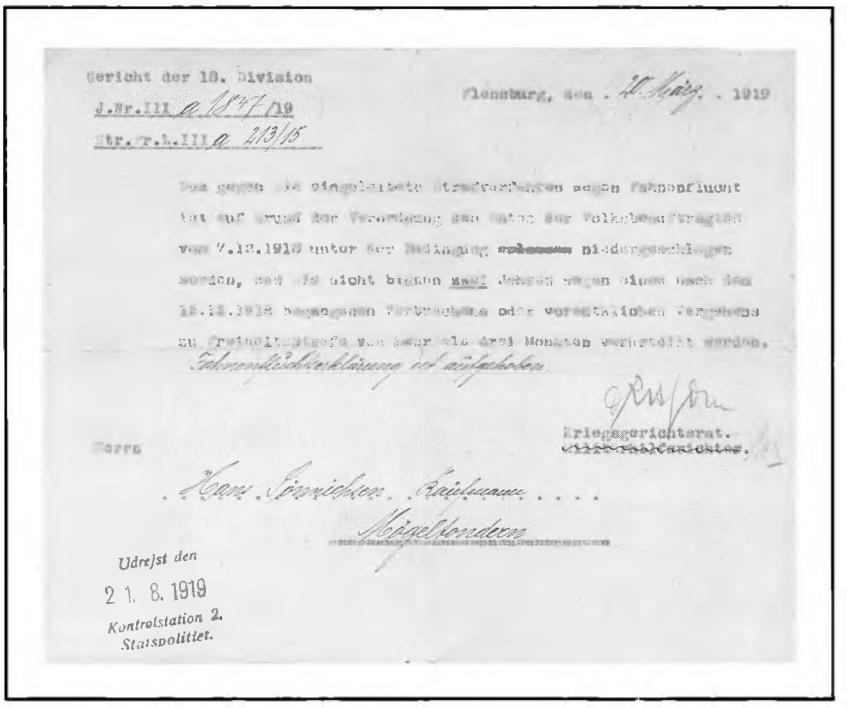

Gericht der 18. Division
J.Nr.III a 1547/19
Str.V.L.III a 213/15

Flensburg, den 4. März 1919

Kriegsgerichtsrat.

Herrn

Hans Christian Kaufmann

Mögeltønder

Ausgefolgt am
21. 8. 1919
Kontrolstation 2.
Statspolitiet.

I 1918 tabte Tyskland krigen, og der blev fred.

Alle de, der var flygtet til Danmark, for at undgå soldatertjenesten, kunne få en erklæring om, at de ikke længere ville blive betragtet som landsforræddere, og så kunne de frit vende tilbage til Tyskland.

Katrines far vendte hjem til Møgeltønder med familien, der var blevet forøget med en lillebror, og Christians far kom uskadt hjem fra fronten.

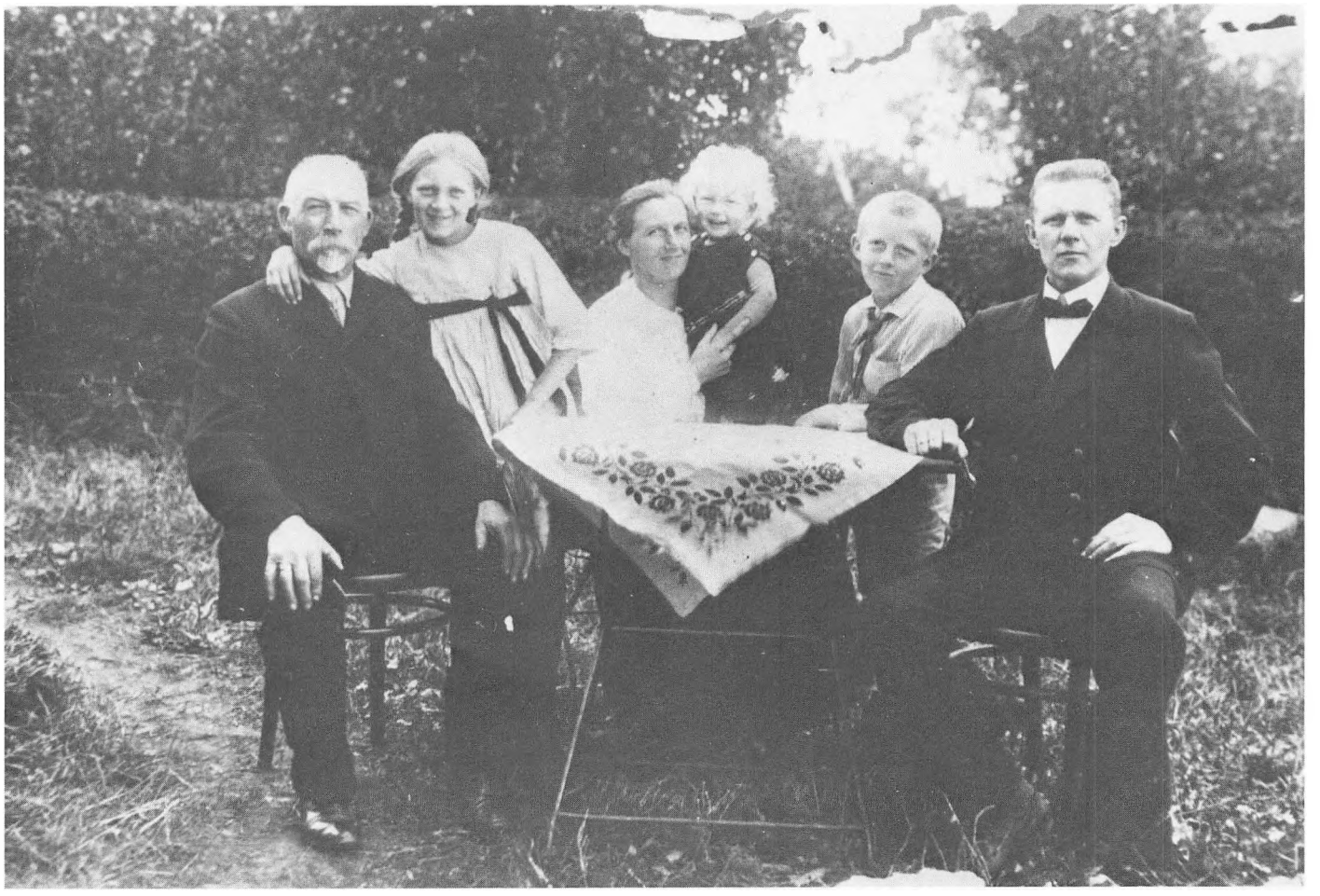

De lande, der havde besejret Tyskland i krigen, besluttede, at sønderjyderne selv skulle bestemme, om de ville høre til Danmark eller til Tyskland.

I 1920 blev der holdt folkeafstemning, og grænsen blev lagt der, hvor den ligger i dag.

Alligevel var der mange, der var skuffede. Der var folk nord for grænsen, der hellere ville høre til Tyskland, og der var mange syd for grænsen, der havde håbet, at de blev danske. Men Katrine og Christians forældre blev danske igen – og de var glade.

Christian ville være landmand, så efter at han havde hjulpet sin far de første år efter krigen, kom han ud at tjene på forskellige gårde, for at lære mere.

Katrine kom også ud at tjene. Hun ville ellers gerne være blevet ved med at gå i skole, men hendes far syntes, at det var vigtigere for en pige, at lære at lave mad og gøre rent. Det måtte hun rette sig efter, for det var ham, der bestemte.

Efter at hun havde været andre steder, fik hun plads helt oppe i Nordjylland hos et par ældre mennesker.

De følte sig så fornemme, at Katrine aldrig måtte komme ind i stuen og sidde sammen med dem.

De var også bange for at blive snydt, så alt blev låst inde.

Hvis Katrine skulle bage, hentede konen lige nøjagtig så meget mel, sukker og smør, der skulle bruges.

Spisekammeret var altid låst, og det var kun konen, der havde nøglen til det.

Det kunne Katrine ikke holde ud, så en nat stak hun af, og tog det første morgentog mod Sønderjylland.

Men efterhånden som hun kom nærmere til hjemmet, blev hun mere og mere betænkelig.

Det var slemt at løbe af plads, som det hed, og Katrine var bange for, at hendes far ville sende hende tilbage, når hun kom hjem.

Kort før Katrine skulle af toget, kom Christian ind i kupeen. Han kendte Katrine, for han tjente på en gård i Møgeltønder og kom tit i hendes fars forretning.

Katrine fortalte ham, at hun var bange for, at komme hjem, fordi hun var løbet af plads, og Christian lovede at følge hende hjem. Han regnede med, at hendes far ikke ville blive så vred, når der var en fremmed med. Det kom også til at passe, og Katrine blev ikke sendt tilbage.

Men Katrine og Christian kom til at holde af hinanden. Katrines far var ikke så glad for det, han syntes ikke, at Katrine skulle være landmandskone, men det ville Katrine nu nok bestemme selv.

I 1933, da Katrine og Christian havde kendt hinanden i et par år, blev Sødamgård ledig.

I flere hundrede år havde det været nogen fra Katrines familie, der havde haft gården i forpagtning.

De to ældre mennesker, der havde haft den i de sidste fem år, og som ikke mere havde kræfter til at passe den, var ikke i familie med Katrine.

Nu syntes Katrines far, at det var godt, hvis familien igen kunne overtage Sødamgård, og han hjalp Katrine og Christian med at betale den første forpagtningsafgift, så de kunne gifte sig og flytte ud på gården.

I årenes løb var der bygget flere diger, som værn mod Vadehavet. Man havde også forbedret de gamle diger, så gårdene i marsken var bedre beskyttede mod stormflod.

I årene lige inden Katrine og Christian flyttede ud på Sødamgård havde man afvandet marsken. Det havde man gjort ved at bygge diger på begge sider af Vidåen og grave brede grøfter gennem marsken. Så kunne vandet fra overfladen sive ned i grøfterne, og derfra blev det pumpet op i Vidåen.

Der voksede kun græs på de marker, der hørte til Sødamgård, fordi de altid havde været oversvømmede om vinteren. Christian skulle nu til at opdyrke jorden.

De første år blev der kun sået havre. Marskjorden var ikke særlig god, men havren kunne godt vokse der, og så havde Christian foder til sine dyr om vinteren.

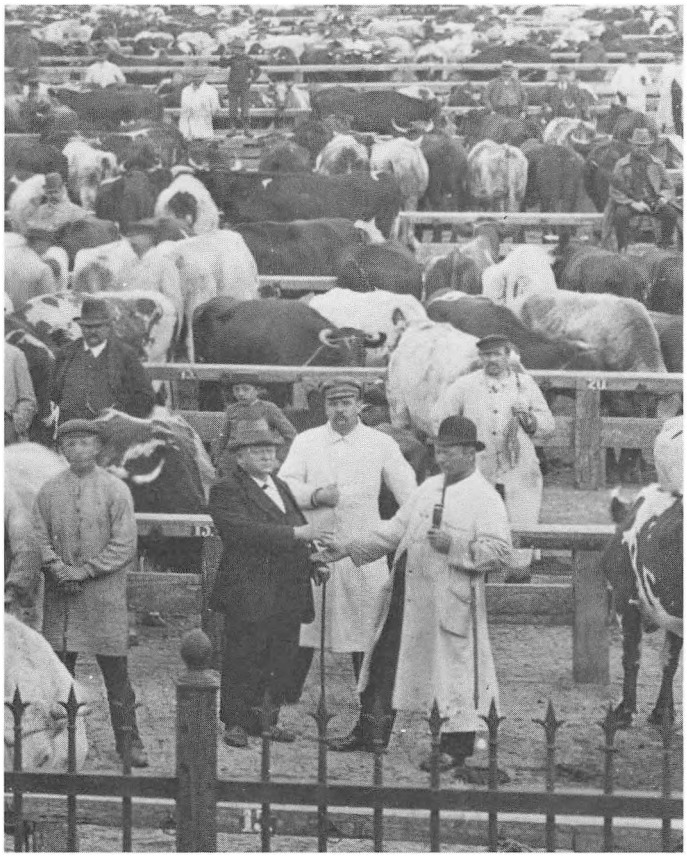

Om foråret købte Christian kvæg på marke-det i Tønder. Kvæget græssede hele sommeren på Sødamgårds græsmarker, og blev så solgt om efteråret igen, når det havde vokset sig stort og kraftigt.

Når Christian skulle ud og se til sine kreaturer, brugte han en springstok til at komme over afvandingsgrøfterne.

De var så brede, at han ikke bare kunne hoppe over dem.

Der var ikke elektricitet på Sødamgård. Det kom der først i 1948, så i mange år måtte de klare sig med petroleumslamper.

I stalden brugte de flagermuslygter. Glasset på dem sodede meget hurtigt til, så det var ikke meget lys, de gav. Man måtte vænne sig til at føle sig frem til, hvor tingene var.

Det var et stort arbejde at ordne lygter og lamper.

Der blev brugt megen tid hver formiddag på at pudse glassene, klippe væger til og fylde petroleum på, så de var klar til at bruge, når det blev mørkt.

Der var heller ikke nogen brønd med vand. Hver dag fik de en mælkejunge med vand bragt ud. Det brugte de til madlavning og drikkevand. Det rakte ikke langt, for udover Katrine og Christian var der også to karle og en pige til hjælp på gården.

Man måtte spare på vandet og bruge vand fra grøfterne, når man skulle vaske sig og vaske tøj, ligesom de to på billedet.

Sådan klarede de sig indtil 1957, hvor de fik indlagt vand.

Efterhånden fik Katrine og Christian fire børn, først en dreng og så tre piger.

Børnene kom i skole i Møgeltønder. I den skole havde Katrine også gået, dengang var den tysk.

Nu var skolen dansk, men der gik også børn fra de tysksindede familier.

De danske og de tyske børn legede ikke sammen udenfor skolen, det havde deres forældre forbudt dem.

Forholdet mellem de dansksindede og de tysksindede havde ikke været særligt godt efter afstemningen i 1920.

I 1933 kom Hitler til magten i Tyskland.

Samtidig begyndte Tyskland igen at forberede sig på krig, og i 1939 begyndte anden verdenskrig.

Den 9. april året efter gik tyske soldater over grænsen og besatte Danmark, og mange steder blev de modtaget af tysksindede, som nu håbede, at Sønderjylland ville komme tilbage til Tyskland.

Trods besættelsen gik livet sin vante gang på Sødamgård. Katrine og Christian boede nu i det land, hvor de følte, at de hørte til, og de led ingen nød, som de gjorde i Tyskland under første verdenskrig.

Men de var meget bange for, hvordan det skulle gå med Danmark, hvis Tyskland vandt krigen. De vidste, hvad det ville sige at være under tysk styre, og de tænkte ofte på deres dansksinnede venner der boede syd for grænsen.

Nu skulle mændene der atter i krig for Tyskland eller flygte fra deres familie, akkurat som det var sket for deres fædre. Og hjemme havde familierne svært ved at klare sig, fordi det var vanskeligt at skaffe mad, tøj, brændsel og mange andre nødvendige ting.

Besættelsen varede i fem år.

I 1945 tabte Tyskland krigen, og de tyske soldater drog nu gennem Danmark tilbage til Tyskland.

Katrine og Christian så de lange rækker af soldater, der gik på vejen mod grænsen. Mange danskere stod i vejkanten og lo ad dem og spyttede på dem.

Det gjorde Katrine og Christian ikke. De var glade for at tyskerne havde tabt krigen, men de tænkte på, at der blandt soldaterne var nogen, der var blevet nødt til at gå med i krigen, selv om de ikke ville, ligesom Christians far var nødt til det under den sidste krig.

Nu er det længe siden krigen sluttede, og meget er forandret.

En stor del af marsken er nu opdyrket, og der er bygget mange nye gårde og huse i det flade land.

Men ude mellem digerne ved Vadehavet er der stadig græsmarker.

I det tidlige forår bliver fårene sat derud på græs.

Senere, når græsset er blevet rigtig grønt og saftigt, kommer i tusindvis af kreaturer fra Fyn og det øvrige Jylland for at græsse hele sommeren.

Så bliver fårene flyttet ud til det yderste dige og forlandet.

Forlandet er det land, der efterhånden bliver dannet foran det yderste dige.

Der er stadig tysksindede i Sønderjylland.

Lige efter krigen blev der bygget tyske skoler og børnehaver mange steder i Sønderjylland. Så kunne de tysksindede familier blive undervist, som de ville være blevet det, hvis de havde boet i Tyskland.

Men nu er en del af skolerne og børnehaverne blevet nedlagt. Forældrene foretrak alligevel at sende børnene i dansk skole, når de nu engang boede i Danmark.

De dansksindede syd for grænsen har også danske skoler og børnehaver til deres børn.

Men både tysksindede i Danmark og dansksindede i Tyskland har indset, at grænsen ligger fast, og at de må leve med det.

Derfor er forholdet mellem dem, både nord og syd for grænsen, bedre end før i tiden.

Man ved godt hvem, der er dansksindet og hvem, der er tysksindet, men man diskuterer det ikke med hinanden.

Katrine og Christian bor nu alene på Sødamgård.

Deres børn er blevet voksne, de er flyttet hjemmefra, har giftet sig og har selv fået børn.

Der er heller ingen karle og piger på gården mere.

Katrine og Christian gør selv det arbejde, der skal gøres, de kan lide at arbejde med de ting og i de omgivelser, de kender.

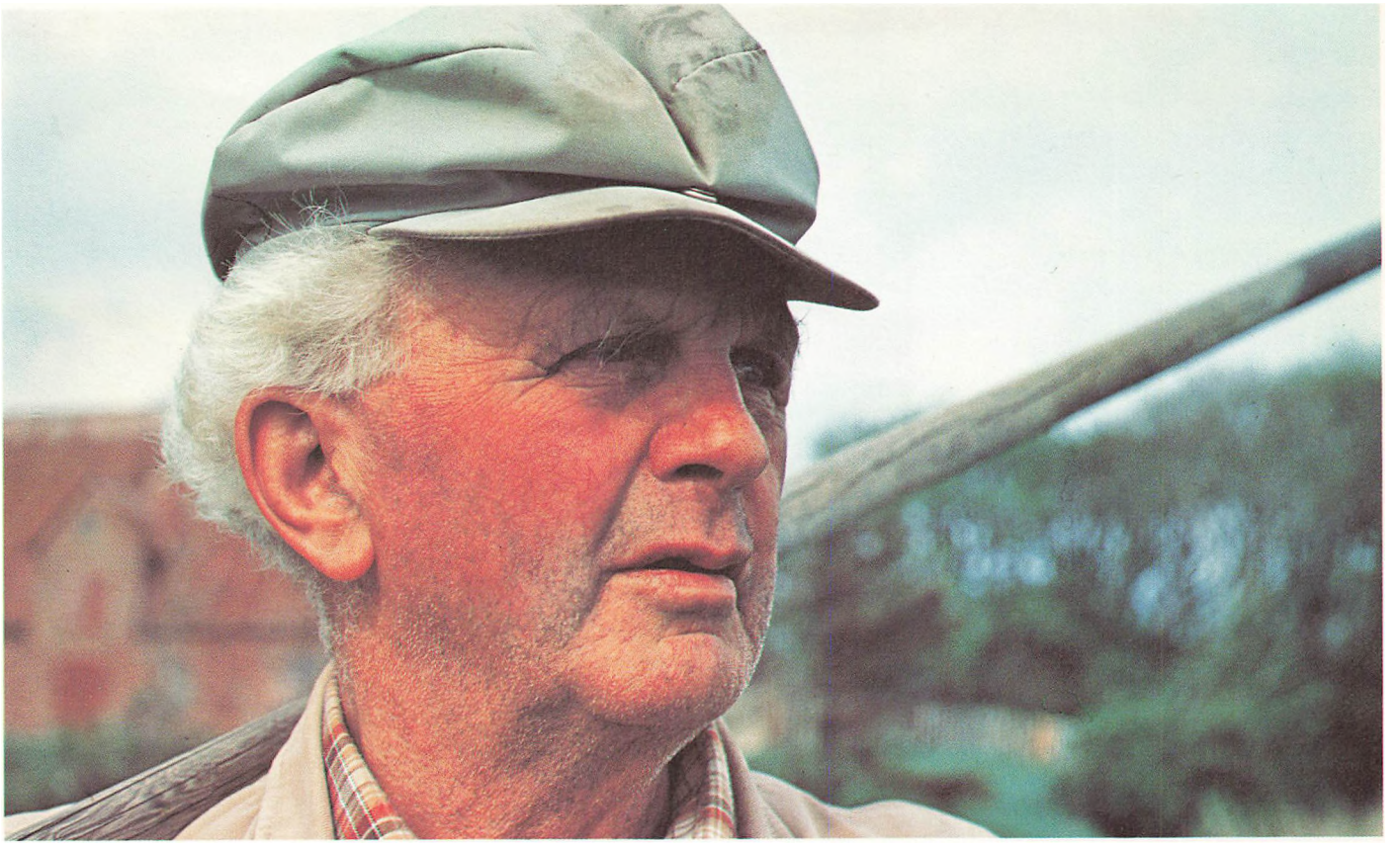

PÅ EN GÅRD I MARSKEN
© Helle Melander/Andreas Fischer-Hansen/mallings 1980
Reproduktion: Bro Christensen
Trykning: Lassen Offset
Indbinding: C.A.Mortensen
Sats: Svendborg Foto- og Maskinsats
Printed in Denmark 1980
ISBN 87-7333-072-8

Med tak til
Grænseforeningen,
Sprogforeningen og
Oberst H. Parkovs Mindefond

S/H Billedfortegnelse.

Det kgl. Bibliotek
29 - 34

Fiskeri og Søfartsmuseet Esbjerg
16ø - 36

De historiske Samlinger for Sønderjylland,
Landsarkivet i Åbenrå
12 - 13 - 15 n - 17 og basside - 23 n - 26 - 27 - 38

Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-45
38 - 39 - 40

Nationalmuseet, Brede
35

Øvrige s/h fotografier stammer fra Christian og
Katrine Nissens billedalbum.

Tegninger
Leif Ringtved

TIDEVAND

Vandstanden skifter mellem højvande og lavvande – man kalder det flod og ebbe.

Vandstanden er ca. 1½ m højere ved højvande end ved lavvande, og der går ca. 6 timer og et kvarter fra vandet står højest til det står lavest.

FORLAND

Det land, der efterhånden bliver dannet foran det yderste dige af tidevandets aflejringer.

Det bliver efterhånden langsomt til græsland.

De ældste diger ligger nu langt inde i landet.

Dengang de lå yderst mod havet, dannede der sig forland foran dem. De næste diger blev bygget yderst på forlandet.

På den måde inddæmmer man det nye græsland. Et inddæmmet forland kaldes et kog.

Det dige, der nu beskytter marsken ved Tønder mod havet er bygget i 1861.

SLUSE

På billedet side 10-11 ses en sluse, der er bygget ind i diget.

Det er nødvendigt at have åbninger i diget, så de vandløb, der løber ud i Vadehavet, kan få afløb.

Men for at havet ikke skal strømme ind, når vandstanden stiger ved højvande, er slusen bygget sådan, at porten lukker, når havet stiger og presser mod den.

VIDÅEN

Vidåen løber ud i Vadehavet ved Højer Sluse.

Inden afvandingen blev marsken oversvømmet af Vidåen hver vinter.

Oversvømmelsen skete, fordi vestenstormene pressede havet mod sluseportene, så de lukkede sig. Så kunne Vidåens vand ikke komme ud, og når vandet steg i åen, blev marsken oversvømmet.

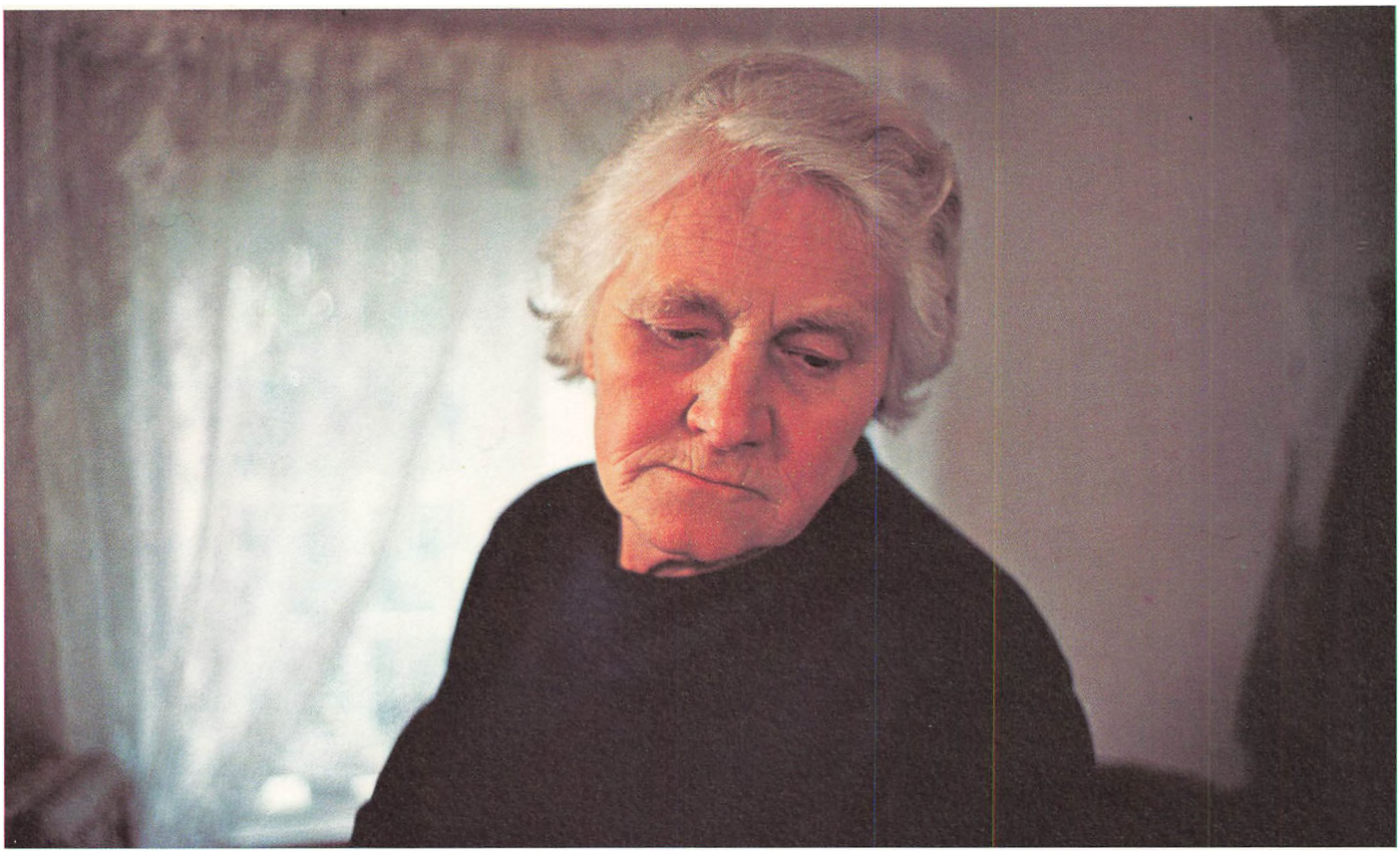

Når Katrine stryger de ting, hun har, og som hendes mor også har haft, broderede duge, hovedpudebetræk eller håndklæder, hvor der er syet navn i, som man gjorde dengang, –

når hun handler i Møgeltønder, hvor hun kender mange af de handlende, fordi de også er vokset op der,

eller når Christian arbejder ude, og ser ud over markerne omkring Sødamgård, hvor der kun voksede græs, da han og Katrine kom derud for mange år siden,

tænker de på alle de forandringer, der er sket både med marsken og for de mennesker, der har boet der.

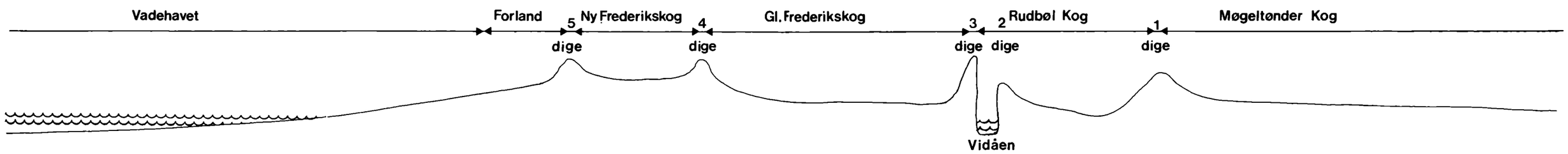

(Tværsnit sammentrukket i forhold til højden.)

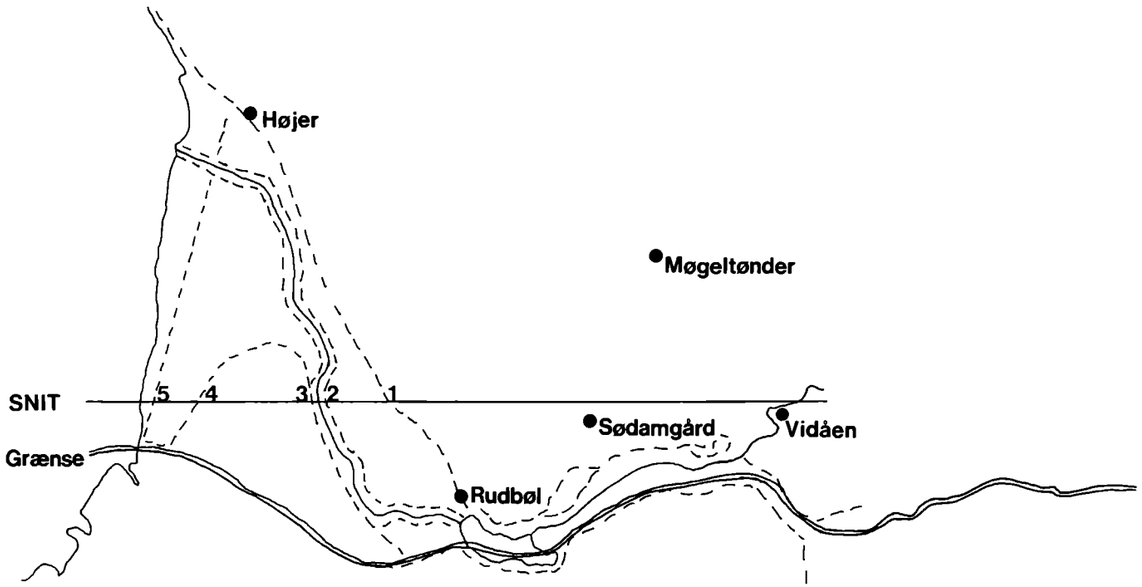

Møgeltønder Kog er inddæmmet i 1500-tallet, Gl. Frederikskog i 1600-tallet, Rudbøl Kog i 1700-tallet, og inddæmningen af Ny Frederikskog blev afsluttet i 1861.
Det dige, der blev bygget i 1500-tallet, er ca. 4 meter højt. Det yderste dige mod Vadehavet fra 1861 er ca. 6 meter højt.

Katrine og Christian bor på Sødamgård, der ligger i marsken. Christian er 75 år, og Katrine er 71.
Bogen fortæller, hvordan det var at bo i marsken, dengang Katrine og Christian var børn, hvordan det var at vokse op i et grænseland, men også om hvordan de lever i dag.

mallings